

Ctirad Václav
Pospíšil

**Různé podoby české
trinitární teologie
a pneumatologie
1800–2010**

Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800–2010

Ctirad Václav Pospíšil

Recenzoval:

Mgr. Pavel Černuška, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz

Praha 2024

Redakce Jan Sušer

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Druhé vydání (v Karolinu první)

© Univerzita Karlova, 2024

© Ctirad Václav Pospíšil, 2024

ISBN 978-80-246-4083-9

ISBN 978-80-246-5549-9 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Předmluva k druhému vydání	14
1. Základní informace, týkající se druhého, upraveného a rozšířeného vydání této knihy	14
2. Trojice, vtělené Slovo a národ	18
Úvod	24
I. ČÁST: ČESKÁ TRINITÁRNÍ TEOLOGIE A PNEUMATOLOGIE V LETECH 1800–2010 A NĚKTERÁ DÍLA S TÍMTO TÉMATEM SOUVISEJÍCÍ (komentovaná bibliografická studie)	
Předznamenání I. části: Základní vymezení a uspořádání komentované bibliografické studie	36
1. Kritéria výběru položek v následujícím přehledu	37
2. Rozdělení jednotlivých položek do skupin, jejich řazení a další specifikace	40
3. Použité bibliografické přehledy a další odborná literatura	43
I.1 Původní tvorba českých reprezentantů katolické teologie	47
I.1.1 Převážně knižní tituly a další tvorba jejich autorů v českém jazyce	47
I.1.2 Cizojazyčné publikace českých katolických autorů	65
I.1.3 Publikace českých katolických autorů ve vybraných periodikách	69
I.1.3.1 Časopis katolického duchovenstva – ČKD	70
I.1.3.2 Na hlubinu – časopis pro pěstování a prohloubení duchovního života – NH	72
I.1.3.3 Duchovní pastýř – DP	75
I.1.3.4 Nový život – NŽ	76

I.1.3.5	<i>Studie – St</i>	77
I.1.3.6	<i>Časopis Via</i>	79
I.1.3.7	<i>Informace o církvi (1980–1990) – IC</i>	79
I.1.3.8	<i>Teologické texty – TT</i>	80
I.1.3.9	<i>Salve – časopis dominikánské rodiny – SLV</i>	82
I.1.3.10	<i>Mezinárodní katolická revue Communio – CMKR</i>	84
I.1.3.11	<i>Teologický sborník – TS</i>	87
I.1.3.12	<i>Amen – měsíčník pro vzdělávání ve víře – Am</i>	89
I.1.3.13	<i>Sborník Katolické teologické fakulty</i>	90
I.1.3.14	<i>Studia Theologica – Teologický časopis CMTF UP v Olomouci – StTh</i>	90
I.1.3.15	<i>Teologické studie – vydává TF JČU v Českých Budějovicích</i>	91
I.1.3.16	<i>Getsemany – křesťanský měsíčník</i>	92
I.1.4	<i>Překlady dokumentů magisteria katolické církve, Mezinárodní teologické komise a Mezinárodní papežské mariánské akademie</i>	93
I.2	Představitelé evangelické, pravoslavné a československé husitské teologie	98
I.2.1	<i>Přínosy českých evangelických teologů</i>	98
I.2.2	<i>Přínosy českých a slovenských pravoslavných teologů a pravoslavná překladová literatura</i>	102
I.2.3	<i>Představitelé teologické školy ČČS – ČČSH</i>	106
I.3	Překlady textů týkajících se trinitologie a pneumatologie do českého jazyka	113
I.3.1	<i>Překlady novodobých titulů, především knižních</i>	114
I.3.2	<i>Překlady a edice trinitologických textů z dějin křesťanské teologie, s nimiž se setkáváme v období 19. a 20. století</i>	129
I.3.2.1	<i>Některé spisy z antiky a patristiky</i>	129
I.3.2.2	<i>Edice a překlady spisů ze středověku a počátku novověku</i>	131
I.4	Triadologické a ikonografické studie českých autorů	135
I.4.1	<i>Triadologické studie</i>	135
I.4.2	<i>Studie zabývající se zobrazením Nejsvětější Trojice z hlediska dějin umění</i>	136
I.5	Závěr první části	138

II. ČÁST: ANALÝZA SPISŮ, V NICHŽ SE ODRAŽEJÍ PODOBY ČESKÉ KATOLICKÉ TROJIČNÍ TEOLOGIE A PNEUMATOLOGIE V OBDOBÍ VYMEZENÉM LETY 1800–1989

Předznamenání II. části: Metodologické svízele spjaté s hledáním tvárností české katolické trinitologie a pneumatologie 1800–1989	142
II.1 Trojiční teologie a pneumatologie Vincence Zahradníka (1790–1836)	149
II.1.1 Život a dílo	149
II.1.2 Trojiční teologie a pneumatologie v homiletických textech V. Zahradníka	159
II.1.2.1 Vincenc Zahradník, <i>Homiletické řeči na neděle a svátky celého roku</i>	159
II.1.2.2 Vincenc Zahradník, <i>Rozvrhové kázání na neděle a svátky celého roku 1–2</i>	159
II.1.2.3 Vincenc Zahradník, <i>Sedmmecitma svátečních kázání</i>	161
II.1.3 Závěrečné hodnocení. Zahradník a Bolzano	168
II.2 Tajemství trojice v kazatelské tvorbě a rozbor příslušných kázání Františka Alexandra Rokose (1797–1852)	174
II.2.1 Život	175
II.2.2 Dílo a stručná analýza kázání věnovaných tajemství Trojice a Ducha svatého	175
II.2.3 Závěr	177
II.2.4 Příklady sbírek kázání z první poloviny 19. století a z prvních desetiletí druhé poloviny téhož věku	177
II.3 Trinitologie a pneumatologie Jana Valeriana Jirsíka (1798–1883)	186
II.3.1 Život a dílo	186
II.3.2 Celková struktura <i>Populární dogmatiky</i>	197
II.3.3 Trinitologie a pneumatologie v <i>Populární dogmatice</i>	199
II.3.3.1 Trinitární teologie ve 3. části <i>Populární dogmatiky</i>	199
II.3.4 Závěr	206
II.4 Tajemství Trojice v prezentaci Antonína Hejbala (1861)	208
II.4.1 Život a dílo	208
II.4.2 Trojiční tematika v <i>Katolické dogmatice</i>	209
II.4.3 Závěr	210
II.5 Překlad Tridentského katechismu z roku 1867 a přehled českých katechismů 19. a počátku 20. století (překlad z latinského jazyka – magisteriální dokument)	212
II.5.1 Základní informace o české edici katechismu	212

II.5.2	Trinitologie a pneumatologie v českém překladu Tridentského katechismu z roku 1866	214
II.5.3	Závěr	217
II.5.4	Katechismy a učebnice náboženství v 19. a na počátku 20. století	217
II.6	Josef Barták – Soustavná katolická dogmatika (1878)	227
II.6.1	Život a dílo	227
II.6.2	Analýza trinitologie v <i>Soustavné katolické dogmatice</i>	228
II.6.3	Závěr	229
II.7	Trinitární teologie v díle Václava Šimanka	230
II.7.1	Život a dílo	230
II.7.2	Práce prof. V. Šimanka o Nejsvětější Trojici v ČKD	231
II.7.2.1	V. Šimanko – Sergej Astašov	231
II.7.2.2	V. Šimanko, „Mnoho-li nám Písmo sv. Starého zákona o Nejsvětější Trojici jistého a určitého podává?”	
II.7.2.3	Polemika s prof. Masarykem, Trojice a platonismus	233
II.7.3	První česká novověká vědecká monografie věnovaná trinitologii – Trojice jako <i>mysterium ontologicum</i>	235
II.7.4	Závěr	240
II.8	Ukázka přítomnosti tajemství Trojice v katechetickém kazatelství konce 19. století, biskup Edvard Brynych	241
II.8.1	Život a dílo	241
II.8.2	Trojice a osoba Ducha svatého v <i>Soustavných katechetických kázáních I</i>	244
II.8.3	Závěr	246
II.9	Trinitární tematika v díle Antonína Podlahy	247
II.9.1	Život a dílo	247
II.9.2	Problematika autentičnosti „ <i>Comma Johanneum</i> “	250
II.9.3	Trinitární tematika ve <i>Výkladu katechismu</i>	251
II.9.4	Závěr	255
II.10	Alois Kudrnovský <i>De essentia Dei</i>, 1910	257
II.10.1	Život a dílo	257
II.10.2	<i>De essentia Dei</i> z roku 1910	258
II.10.3	Závěr	260
II.11	František Žák, S. J. (1862–1934) a jeho trojiční teologie	261
II.11.1	Dílo a život	261

II.11.2	Analýza trinitologie v díle, <i>O Bohu a jeho vlastnostech kázání</i>	270
II.11.2.1	Celková struktura díla	270
II.11.2.2	Rozbor pasáže věnované trinitologii	272
II.11.3	Trinitologie v <i>Soustavné katolické věrouce pro lid</i>	276
II.11.3.1	Výstavba díla	276
II.11.3.2	Kritická analýza pasáže: O Bohu jediném v Trojici	277
II.11.4	Závěr	282
II.12	Tajemství Trojice v učebnicích Josefa Kašpara	284
II.12.1	Život a dílo	284
II.12.2	Celková struktura učebnic J. Kašpara	285
II.12.3	O Bohu jediném v Trojici podle J. Kašpara	286
II.12.4	Závěr	287
II.13	Filosofická koncepce jediného Boha podle Františka Kordače	288
II.13.1	Život a dílo	288
II.13.2	Analýza hesla „Bůh“ v <i>Českém slovníku bohovědném</i>	290
II.13.3	Představení a vyhodnocení hesla „Ad extra – ad intra“	295
II.13.4	Závěr	296
II.14	Trinitární teologie v podání Vojtěcha Šandy	297
II.14.1	Život a dílo	297
II.14.2	Celkové uspořádání Šandovy dogmatiky	299
II.14.3	Analýza Šandovy trinitologie s přihlédnutím k pojednání <i>De Deo uno</i>	300
II.14.4	Závěr	308
II.15	Všeobecná spasitelská vůle boží a „filosofická“ trinitologie Josefa Pospíšila	309
II.15.1	Život a dílo	309
II.15.2	Analýza textu O spásné vůli božské	316
II.15.3	Tajemství Nejsvětější Trojice v monografii <i>O Bohu trojjediném podle osobnosti</i>	320
II.15.4	Závěr	330
II.16	Trinitární teologie a pneumatologie v díle doktora Richarda Špačka	332
II.16.1	Život a dílo	332
II.16.2	„Rozum a učení o nejsvětější Trojici“ – ČKD 1905	334
II.16.3	Trinitologie v <i>Katolické věrouce</i>	338
II.16.3.1	Celková výstavba <i>Katolické věrouky</i>	338
II.16.3.2	Tajemství Boha Otce, Syna a Ducha svatého podle druhé knihy Špačkovy <i>Katolické věrouky</i>	341

II.16.4 „Duch svatý“ in: A. Podlaha (ed.), <i>Český slovník bohovědný</i> , III,	350
II.16.5 Závěr	352
II.17 Trinitologie a spiritualita v díle Reginalda Maria Vincence Dacika	354
II.17.1 Život a dílo	354
II.17.2 Přebývání Trojice v duši pokřtěného podle studie „Posvěcující milost“ (1934–1935)	356
II.17.3 Celková struktura Dacikovy <i>Věrouky pro laiky</i>	359
II.17.4 Trinitologie a pneumatologie v Dacikově <i>Věrouce pro laiky</i>	359
II.17.5 Trinitologie z roku 1970	365
II.17.6 Závěr	367
II.18 Trinitární inspirace v díle Silvestra Maria Brait	368
II.18.1 Život a dílo	368
II.18.2 Celková struktura <i>Podstaty křesťanství</i>	369
II.18.3 Analýza 4. a 5. kapitoly <i>Podstaty křesťanství</i>	370
II.18.4 Závěr	373
II.19 Trinitární teologie a pneumatologie v myšlenkovém odkazu Antonína Salajky	375
II.19.1 Život a dílo	375
II.19.2 Elaborát o problematice vycházení Ducha svatého z roku 1934	379
II.19.3 Trinitologie v díle „Ve světle víry“ z roku 1948 (1945)	382
II.19.4 Trinitární teologie z roku 1963 (1951 – převážně latinsky psaná práce českého teologa)	384
II.19.5 Pneumatologie a eklesiologie	391
II.19.6 Závěr	393
II.20 Trojiční teologie v podání českého exilového teologa Vladimíra Boublíka	395
II.20.1 Život a dílo	395
II.20.2 Analýza Boublíkovy trojiční teologie	399
II.20.3 Závěr	408
II.21 Trinitologie v podání Dominika Pecky (původně samizdat)	409
II.21.1 Život a dílo	409
II.21.2 Celková struktura Peckovy dogmatické teologie	410
II.21.3 Tajemství Trojice v podání D. Pecky	411
II.21.4 Závěr	413
II.22 Ludwig Ott (překlad z němčiny)	414
II.22.1 Život a dílo	414

II.22.2	Celková struktura <i>Základního náčrtu katolické dogmatiky</i>	415
II.22.3	Trinitologie v české verzi <i>Základního náčrtu katolické dogmatiky</i>	417
II.22.4	Závěr	422
II.23	Pneumatologie a trinitologie v podání Vladimíra Bendy	
	(nevydaný strojopis)	423
II.23.1	Život a dílo	423
II.23.2	Celková struktura <i>Teologické systematiky</i>	424
II.23.3	Pojednání o jediném Bohu, pneumatologie a trinitologie	425
II.23.4	Závěr	428
II.24	Trinitární teologie v samizdatovém překladu velkého francouzského kursu „Úvod do teologie“	
		430
II.24.1	O autorech	430
II.24.2	Celková struktura díla a analýza příslušných kapitol	432
II.24.3	Závěr	436
II.25	Úvod do teologie, červená – modrá – bílá kniha	
	(překlad z němčiny, samizdat)	438
II.25.1	Základní informace o textu	438
II.25.2	Celková struktura kursu teologie	439
II.25.3	Stopy trinitologie a pneumatologie v „modré knize“ a analýza sešitu č. 6 z „bílé knihy“	440
II.25.4	Závěr	442
II.26	trinitární teologie a pneumatologie v Úvodu do křesťanství Josepha Ratzingera (překlad z němčiny)	
		444
II.26.1	Život a dílo	444
II.26.2	Celková struktura <i>Úvodu do křesťanství</i>	448
II.26.3	Trinitární tematika v první části <i>Úvodu do křesťanství</i> a náznak pneumatologie ve třetí části téhož díla	449
II.26.4	Závěr	459
II.27	Wincenty Granat (překlad z polštiny)	
		462
II.27.1	Život a dílo	462
II.27.2	Trinitologie v českém překladu Granatovy dogmatiky	464
II.27.2.1	Celková struktura Granatovy dogmatiky	464
II.27.2.2	Analýza kapitoly věnované trinitologii s přihlédnutím ke kapitole o jediném Bohu a o stvoření	465
II.27.2.3	Závěr	469
II.28	Světla a stíny trinitologie a pneumatologie Josefa Zvěřiny	
		471
II.28.1	Život a dílo	471
II.28.2	Celková struktura <i>Teologie Agapé</i>	475

II.28.3 Trinitologie J. Zvěřiny	477
II.28.3.1 Princip lásky a pojetí osoby	477
II.28.3.2 Vlastní pojednání o Trojjediném	482
II.28.3.3 Článek: „Pojetí Boha, pojem osoby a proměnnost Boha v nejnovější teologii“	489
II.28.4 Pneumatologie J. Zvěřiny	492
II.28.5 Závěr	497
II.29 Celkový závěr druhé části	499
Použité zkratky	506
Bibliografie	509
Summary	518
Rejstřík	520

*Věnováno s neskonalou vděčností těm,
o jejichž životě a díle tato kniha pojednává*

*„Nechci by Čechové naši výše létali, než jim dáno jest létati, ale však literatura
naše by více zdárných plodů měla, kdyby Čechové naši ku vtipným
a soudným hlavám svým více důvěrnosti měli, a nechtěli dále choditi
po berlích a ve vodítkách.“*

V. Zahradník list ze 4. 9. 1834 – Jos. Černému¹

¹ F. ČÁDA (ed.), Dopisy Zahradníkovy V. Pešinovi, J. Černému a M. Klácelovi z let 1831–1836, in: *Filosofické spisy Vincence Zahradníka*, III, Česká akademie císaře F. Josefa, Praha, 1915, s. 35.

Předmluva k druhému vydání

V prvním bodu této předmluvy k druhému, rozšířenému a upravenému vydání předkládané monografie se sluší uvést hlavní údaje týkající se důvodů edice a proměn textu.

Jelikož většina českých autorů, o jejichž dílech tato kniha pojednává, byla nejen teology, ale také nefalšovanými národovci, naskytá se otázka ohledně poměru křesťanské víry na jedné straně a vlastenectví na straně druhé, o čemž bude pohovořeno v druhém oddílu. Druhý oddíl této předmluvy navíc plně harmonuje s celkovým laděním předkládané knihy, v níž nejde pouze o shromáždění a vyhodnocení velkého množství historických a teologických údajů, nýbrž také o ustavičné směřování, ba vzpínání se k tajemství živého Boha Otce, Syna a Ducha svatého jako zřídla naší existence, důstojnosti i odpovědné svobody.

1. Základní informace, týkající se druhého, upraveného a rozšířeného vydání této knihy

Předkládaná kniha úzce souvisí s jinou, již vícekrát editovanou monografií: CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL, *Jako v nebi, tak i na zemi. Náčrt trinitární teologie*, 3. vyd., Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství, Praha, 2017. Pokud jde o dějiny české i světové katolické teologie, vykazuje nynější text širší tematickou spřízněnost rovněž s monografiemi z oblasti spíše fundamentální teologie: CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL, *Žápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy*

přírodních věd v širším světovém kontextu, Karolinum, Praha, 2017;² CTÍRAD VÁCLAV POSPÍŠIL, *Průkopníci a jejich odpůrci. Světová katolická teologie 1871–1910 a evoluční vznik-stvoření člověka*, Karolinum, Praha, 2018.

Studovat jakoukoli teologickou tematiku by mělo být určitě spjato se znalostí nejen zahraniční tvorby, ale také té domácí, na niž se bohužel zpravidla zapomíná. Každopádně platí, že již v roce prvního uveřejnění nyní opět předkládané knihy se jednalo o počín průkopnický, který neměl a nemá v české teologické literatuře obdobu. Některé spisy, jako například Václava Šimanka, tehdy neznali ani velmi renomovaní čeští autoři.

Monografie věnovaná především myšlenkovým strukturám trinitární teologie a do jisté míry také pneumatologie ve spisech českých autorů od obrozeneckých dob po rok 1989, z hlediska komentované bibliografie do roku 2010, vznikala v letech 2009–2011 jako součást grantového projektu pod velkým časovým tlakem. S jazykovou korekturou mi kvůli značnému vyřízení zběžně pomohli dva kolegové, jejichž jména jsou uvedena v tehdy vzniklém úvodu, který následuje po této předmluvě. Nakladatel bohužel grafické stránce nevěnoval mnoho péče. Dal mi k dispozici snad jen jednu noc na pročetí celého díla v jeho definitivní podobě. Nejenom z těchto důvodů jsem si dlouhá léta přál dotýcnou monografii po všech stránkách přivést na vyšší úroveň. Dále bych si dovolil podotknout, že úroveň digitalizace potřebných zdrojů byla před dvanácti lety, kdy dílo vznikalo, na nesrovnatelně nižší úrovni, než je tomu dnes. Proto jsem se obrátil na nakladatelství Karolinum, které mi v dané věci ochotně vyšlo vstříc a umožnilo mi druhé vydání. Vzhledem ke dvěma výše zmíněným knihám z oboru dějin teologie to navíc vyznívá jako velmi logický počín.

Dovolím si podotknout, že chronologická komentovaná bibliografie od obrození do roku 2010 byla doplněna, ale nikoli rozšířena o léta 2010–2022, protože se to nejevilo jako potřebné. Posledních dvanáct let je žhavou současností, a proto není nutné příslušné publikace mapovat a připomínat. Tento úkol přenechávám těm, kdo budou v mé práci jednou pokračovat.

2 Konstatování, že dobová česká apologetika byla na výrazně vyšší úrovni nežli dobová česká systematická teologie, k němuž jsem ve výše uvedené práci dospěl, do jisté míry potvrzuje následující hodnocení T. W. Pavlíčka: „Za výjimečně rozvinutou lze v Praze označit fundamentální teologii, která se na popud biskupské konference oddělila v roce 1855 od dogmatiky. Arcibiskup Schwarzenberg na novou stolicí doporučil Güntheriana Jana Nepomuka Ehrlicha... a pověřil ho rovněž přednáškami z náboženské vědy na filosofické fakultě.“ T. W. PAVLÍČEK, *Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1849–1914)*, Academia, Praha, 2017, s. 148.